

Raluca Bercea

Alexandra Mercescu

– Editori –

DESPRE ȚURIȘTI

Raluca Bercea

Alexandra Mercescu

– Editori –

DESPRE JURIȘTI

Universul Juridic

București

- 2017 -

Editat de **Universul Juridic SRL**.

Editura **Universul Juridic** este acreditată CNATDCU (lista A2) și este considerată editură cu prestigiu recunoscut.

Copyright © 2017, **Universul Juridic SRL**.

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin **Universul Juridic SRL**.

Nicio parte din această lucrare nu poate fi copiată fără acordul scris al **Universul Juridic SRL**.

! Niciun exemplar din prezentul tiraj nu va fi comercializat fără ștampila și semnătura Editurii sau, după caz, a Autorului/Autorilor, aplicate pe interiorul ultimei coperte.

Respect pentru autorii noștri, respect pentru profesia aleasă!

Prezenta lucrare, în tot sau în parte, este purtătoare de drepturi de autor, aflate sub protecția Legii nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe. Întrucât, în contemporaneitate, aceste drepturi sunt ignorate și încălcate într-o măsură alarmantă, în pofida sistemului valorilor și convențiilor sociale nescrise, a devenit necesară apărarea lor prin forța și sub sancțiunea legii.

UNIVERSUL JURIDIC SRL, titular al dreptului de autor asupra prezentei lucrări, precizează pentru cititorii săi:

- conform art. 140 din Legea nr. 8/1996, constituie infracțiune și se pedepsește cu închisoare de la o lună la un an sau cu amendă reproducerea, fără autorizarea sau consimțământul titularului drepturilor recunoscute de lege, a operelor purtătoare de drepturi de autor sau a produselor purtătoare de drepturi conexe;
- conform art. 14 din Legea nr. 8/1996, prin reproducere se înțelege realizarea, integrală sau parțială, a uneia ori a mai multor copii ale unei opere, direct sau indirect, temporar ori permanent, prin orice mijloc și sub orice formă, inclusiv realizarea oricărei înregistrări sonore sau audiovizuale a unei opere, precum și stocarea permanentă ori temporară a acesteia cu mijloace electronice.

Editura își rezervă dreptul de a acționa, prin mijloace legale și prin implicarea autorităților competente, în vederea protejării drepturilor patrimoniale de autor al căror deținător este în baza contractelor de editare.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Despre juriști / ed.: Raluca Bercea, Alexandra Mercescu. - București :
Universul Juridic, 2017
ISBN 978-606-39-0170-6

I. Bercea, Raluca (ed.)

II. Mercescu, Alexandra (ed.)

34
929

Redactor: Ciprian Radu

Tehnoredactor: Marcela Radu

Copertă: Ștefan Lucuț

Redacție:

tel.: 0732.320.666

e-mail: redactie@universuljuridic.ro

Distribuție:

tel.: 021.314.93.15

fax: 021.314.93.16

e-mail: distributie@universuljuridic.ro

editurauniversuljuridic.ro

Portal:

tel.: 0725.683.560

e-mail: portal@universuljuridic.ro

universuljuridic.ro

Librăria UJmag:

tel.: 0733.673.555; 021.312.22.21

e-mail: comenzi@ujmag.ro

ujmag.ro

Cuprins

Contributori	9
Prefață	
Juristul – o viață dublă?	
Raluca Bercea	19
Introducere	
Juristul – un reper fix într-o lume mobilă?	
Dan Claudiu Dănișor.....	45
Sterilizarea opiniilor dizidente și concurente la Curtea Constituțională a României	
Valentin Constantin.....	92
Este judecătorul român (doar) un „consumator mediu, normal informat și suficient de atent și de avizat”?	
Lucian Bercea.....	102
„Calea neprihăniților” sau calea judecății celor virtuoși (<i>justorum</i>). Despre (ne)studiul deontologiei judiciare. Prosopopeea romanistă, canonică și cutumiară a Codului civil napoleonian. Dedicăție <i>carbonnieristă</i> pentru revista „Timpul”, la bicentenarul acestei opere	
Valerius M. Ciucă.....	119
Standarde etice ale judecătorului internațional. Între categorie și realitate	
Diana Botău.....	130
Avocatul în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. Schița unui portret	
Sorina Doroga, Alexandra Mercescu.....	150

Dreptul jurnalist-consulților Florentin Țuca	174
De ce (nu) scriu avocații bine? Nicolae-Horia Țiț.....	187
Aceasta nu este o metaforă (este loc pentru figuri de stil în drept?) Andreea Verteș-Olteanu	195
Despre căutările epistemologice ale juristului istoric Alexandra Mercescu.....	213
Juriști și economiști. Despre o reciprocă ignorare: analiza economică a dreptului în doctrina juridică din România Dan-Adrian Cărmidariu	240
Cât de departe suntem de o teorie a contractului administrativ și ce spune aceasta despre juriști ... Cristian Clipa	281
...Dar cât de departe este practica judiciară românească de o veritabilă jurisprudență a contractului administrativ și ce spune acest lucru despre practicienii contenciosului administrativ de la noi? Ovidiu Podaru	315
„Dreptatea” și „apărătorii dreptății” în imaginarul social românesc. Studiu de caz – corupția Alin Gavreliuc	326
„Să omorâm toți avocații” – revizitări ale controverselor din operele shakespeareiene Dana Percec	351

Justiția ca fantezie punitivă sau despre <i>Colonia penitenciară</i> a lui Franz Kafka Gabriela Glăvan.....	371
Concluzie dragă literatură juridică, Lucian Bojin.....	384
Postfață „Despre juriști” prin serendipitate Alexandra Mercescu.....	398
Rezumate	404
Index	417

Contributori

Lucian Bercea este profesor universitar doctor, conducător de doctorat în dreptul afacerilor în cadrul Facultății de Drept a Universității de Vest din Timișoara, decan al acestei facultăți din anul 2012. Domeniile de interes în cercetare cuprind dreptul bancar, dreptul consumului, dreptul societar, dreptul contractelor de afaceri și dreptul insolvenței. Este autor sau coautor al mai multor cărți (între care cele mai recente sunt *Drept bancar. Studii*, Editura Universul Juridic, 2014; *Tratat practic de insolvență*, Editura Hamangiu, 2014; *Credite pentru consumatori. Provocări legislative și tensiuni constituționale românești*, Editura Solomon, 2017), editor sau coeditor al altora (între care *Contractul de credit bancar. Principiile, legea, uzanțele*, Editura Universul Juridic, 2013; *Dreptul insolvenței și instabilitatea economică*, Editura Universul Juridic, 2013; *Dreptul comercial la confluența a două coduri*, Editura Universul Juridic, 2013; *Restructurarea întreprinderii. Instrumentele dreptului societar și ale dreptului insolvenței*, Editura Universul Juridic, 2015; *Contractele nenumite în afaceri*, Editura Universul Juridic, 2017), precum și autor al câtorva zeci de articole și studii publicate în reviste și volume colective. Este membru al consiliilor științifice ale unor reviste juridice importante (*Revista Română de Drept Privat*, *Revista Română de Drept al Afacerilor*, *Curierul Judiciar*, *Central Bank Journal of Law and Finance*).

Raluca Bercea, conferențiar universitar doctor, avocat, este profesor de drept european și drept comparat în cadrul Facultății de Drept a Universității de Vest din Timișoara. Absolventă atât a Facultății de Litere, cât și a Facultății de

Drept, interesele sale de cercetare cuprind, pe lângă dreptul Uniunii Europene, epistemologia dreptului, hermeneutica juridică și interdisciplinaritatea. Autor al cărții *Drept comunitar. Principii* (Editura C.H. Beck, 2007) și coautor al lucrării *Dreptul Uniunii Europene în 100 de hotărâri și cazuri practice* (Editura Universul Juridic, 2016), a publicat, de asemenea, la edituri internaționale precum Routledge și Presses Universitaires de France. Din 2008, este profesor invitat al Universității Paris 1 Sorbona și al Università degli Studi di Udine, Italia. Din 2012, este directorul Centrului teritorial Timișoara al Institutului Național pentru Pregătirea și Perfecționarea Avocaților, unde predă dreptul Uniunii Europene.

Lucian Bojin este avocat și lector universitar în cadrul Facultății de Drept a Universității de Vest din Timișoara. Este doctor în drept comercial. A predat, de-a lungul timpului, drept internațional public, relații internaționale, drepturile omului, dreptul Uniunii Europene și drept comercial. Este autor a două monografii (cea mai recentă *Personalitatea juridică în dreptul organizațiilor*, Editura C.H. Beck, 2015, a fost premiată de către Societatea de Științe Juridice în 2016), precum și al câtorva zeci de articole sau contribuții, dintre care unele publicate la edituri de prestigiu, precum Springer, DeGruyter sau Edward Elgar.

Diana Botău, lector universitar doctor, este avocat și predă drept internațional public în cadrul Facultății de Drept a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca. Printre publicațiile sale se numără volumul *Aplicarea dreptului internațional în subsistemul Convenției Europene a Drepturilor Omului. Cazul Kononov*, apărut în 2013 la Editura Hamangiu; în 2016 a publicat la Editura C.H. Beck, împreună cu Gabriel Andreescu și cu Măriuca Oana Constantin, volumul *Doctrina internațională*

a tratării trecutului comunist. Din 2011, este lector colaborator al Institutului Național pentru Pregătirea și Perfecționarea Avocaților (Centrul teritorial Cluj-Napoca), unde predă dreptul Uniunii Europene.

Valerius M. Ciucă este profesor doctor de drept roman, drept privat comparat și de filozofie a dreptului european, conducător de doctorat la Facultatea de Drept a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, profesor asociat la ULCO, Lab. RII, Franța, profesor invitat la *University of Ottawa*, Canada, ex-judecător al Tribunalului Uniunii Europene, membru fondator al Fundației Academice „Petre Andrei” din Iași, al Centrului „Robertianum” de drept privat european al Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, al Cercului de hermeneutică juridică „Școala dreptului organic”, al Centrului de Cercetări Juridice „Școala exegetică după metoda postglosatorilor”; bursier al Guvernului Franței, al *American Bar Association* și al *Jagellonian University* din Cracovia, al Consiliului Europei și al Academiei de Drept European din Florența, al Institutului de Drept Internațional, pendinte de *Georgetown University*, Washington pentru stagii de cercetare; membru în societăți academice, de cercetare și filantropice din România și din străinătate; vicepreședinte, din 2016, în cadrul Asociației Balcanice de Drept Roman și de Tradiție Juridică Romană, *Societas pro Iure Romano* (S.I.R.). Distincție supremă: *Profesor Bologna al anului 2015*, desemnat de Alianța Națională a Organizațiilor Studentești din România. Discipol spiritual, prieten și colaborator al unor renumite personalități: judecătorul Mircea Hâncu, prof. dr. doc. Marțian Cotrău, profesor *emeritus* Jean Carbonnier, prof. dr. Petru P. Andrei și prof. dr. Gheorghe Scripcaru, asistent al profesorului emerit Mihai Vasile Jacotă; participant la congrese, conferințe și reuniuni științifice din România și din străinătate.

Relief cărturăresc: *Procedura partajului succesoral* (teză de doctorat, sub conducerea prof. dr. Dumitru Radu), Editura Polirom, 1997; *Lecții de sociologia dreptului*, Editura Polirom, 1998; *Lecții de drept roman*, vol. I-IV, Editura Polirom, 2001; *Lecții de hermeneutică juridică*, Editura Fundației Academice AXIS, 2003; *Lecții de drept privat comparat* (vol. I), *Lecții de drept privat comparat* (vol. II-III, coord.), 2005; *Patografia Mihai Eminescu* (cu Gh. Scripcaru), Editura Junimea, 2004; *Psihanaliză și hermeneutică juridică. Pledoarie pentru iubirea necondiționată* (cu Gh. Scripcaru et al.), 2005; *Individul radical* (cu Gh. Scripcaru), 2006; *Deontologie judiciară. Syllabus* (cu Gh. Scripcaru et al.), Editura Sedcom Libris, 2010; *Vagant prin ideea europeană. Fulgurații juridico-filosofice*, 2011; *Itinerarii prin pretoriile europene. Selecție subiectivă de cazuistică europeană*, 2011; *Euronomosofia. Periplu filozofic prin dreptul european organic. Lecțiuni*, Vol. I., *Prolegomene la o operă în eșafodaj*, 2012; *Drept roman. Lecțiuni*, vol. I-II, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, 2014.

Dan Cărmidariu este doctor în economie, avocat și asistent universitar al Facultății de Drept, Universitatea de Vest din Timișoara. Domeniile sale predilecte de cercetare sunt analiza economică a dreptului civil, dreptul comercial și dreptul european. Pe lângă activitățile academice și profesionale în economie și în drept, Dan Cărmidariu a fost și redactor-șef al *Allgemeine Deutsche Zeitung für Rumänien*, la care continuă să colaboreze. Este autor a două cărți de economie: *Gândire economică, programe de guvernare și intervenționism în România după 1989*, Editura Solness, Timișoara, 2012 și *Uniunea Bancară Europeană și România: conceptul, cadrul legal și consecințele*, Editura ASE, București, 2015, respectiv coautor al unui manual de istoria economiei României, *Economia României. Repere principale de evoluție*, Editura Artpress, Timișoara, 2011 (alături de Alexandru Jivan, Mihai Părean și Filip Pațac).

Cristian Clipa, conferențiar universitar doctor, este avocat și director al Departamentului de Drept Public al Facultății de Drept din cadrul Universității de Vest din Timișoara, unde predă și cercetează în cadrul disciplinelor Drept administrativ, Teoria funcției publice, Istoria dreptului românesc și Funcția publică europeană. În 2013, a publicat la Editura Hamangiu volumul II al cărții *Teoria funcției publice*, după ce, în anul 2011, publicase un prim volum dedicat aceleiași teme, iar în 2012 o monografie cu titlul *Organe și proceduri administrativ-jurisdicționale. Introducere în studiul administrației publice jurisdicționalizate*. În prezent, Cristian Clipa pregătește o monografie cu titlul *Fundamente ideologice și repere terminologice în dreptul administrativ*.

Dan-Claudiu Dănișor, fost rector al Universității din Craiova și fost decan al Facultății de Drept al acestei universități, este vicepreședinte al Academiei de Științe Juridice din România, profesor și coordonator de doctorat în Drept constituțional și instituții politice la Facultatea de Drept a Universității din Craiova, unde îndeplinește funcția de Director al școlii doctorale. De-a lungul timpului, a fost *Visiting Professor* la Universitatea din Fribourg (Elveția), Universitatea din Dijon (Franța) și Institutul de Înalte Studii Europene al Universității Robert Schuman din Strasbourg (Franța). În 2003 a primit premiul „Nicolae Titulescu” al Academiei Române pentru lucrarea *Întreținerea în contextul drepturilor fundamentale* (Themis, Craiova, 2001) și premiul „Istrate Micescu” acordat de Uniunea Juriștilor din România pentru lucrarea *Filosofia dreptului. Marile curente* (C.H. Beck, București, 2002). Este Cavaler al Ordinului „Palme Académiques” acordat de Ministerul Educației Naționale al Republicii Franceze și a fost distins cu Ordinul Național „Meritul pentru Învățământ”, acordat de Președintele României. De asemenea, este membru al Comitetului Științific al *Maison des Sciences de l’Homme*,

Université de Bourgogne (Dijon, Franța) și al *Centre de Recherche et d'Etude en Droit et Science Politique* (Dijon, Franța). A fost director al editurii Universul Juridic și al revistei *Pandectele Române*, în prezent fiind editor executiv al *Revistei de Drept Public*. Este coordonator și membru al unor importante granturi de cercetare internaționale și naționale, autor a numeroase cărți și articole de specialitate publicate la edituri de prestigiu din țară și din străinătate.

Sorina Doroga este doctor în drept, avocat și asistent universitar în cadrul Facultății de Drept a Universității de Vest din Timișoara, domeniile sale principale de cercetare fiind dreptul european, dreptul bancar și dreptul fiscal. Teza sa de doctorat se intitulează *Drepturile contribuabililor și mecanisme de protecție a acestora*. Sorina Doroga este coautor al cărții *Dreptul Uniunii Europene în 100 de hotărâri și cazuri practice*, apărută în anul 2016 la Editura Universul Juridic și a fost lector invitat al Università degli Studi di Udine, Italia. Din 2011, este lector colaborator al Institutului Național pentru Pregătirea și Perfecționarea Avocaților (Centrul teritorial Timișoara), unde predă Dreptul European al Consumului.

Alin Gavreliuc este profesor universitar doctor la Universitatea de Vest din Timișoara, Facultatea de Psihologie și Sociologie, doctor în Psihologie socială al Universității din București (2003), cu abilitarea obținută în Psihologie la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca (2013). Este autor a cinci cărți ca prim autor și a două, *De la relațiile interpersonale la comunicarea socială. Psihologia socială și stadiile progresive ale articulării sinelui* (2007) și *Psihologie interculturală. Repere teoretice și diagnoze românești* (2011), ca unic autor, apărute la Editura Polirom. A mai publicat patru cărți în calitate de co-autor sau coordonator, precum și peste 50 de articole în reviste și volume de specialitate

din țară și străinătate, printre care și studii publicate ca și coautor în cele mai relevante reviste din lume în domeniul psihologiei interculturale (*Journal of Cross-Cultural Psychology*) și psihologiei sociale (*Journal of Personality and Social Psychology*). A coordonat sau a fost integrat în colectivul a peste 20 de proiecte de cercetare și implementare cu finanțare națională sau internațională. Este membru al *Asociației Internaționale de Psihologie interculturală – IACCP (International Association for Cross-Cultural Psychology)* și președinte executiv al *Societății Tinerilor Universitari din România (STUR)*.

Gabriela Glăvan, conferențiar universitar doctor, predă în cadrul Universității de Vest din Timișoara, Facultatea de Litere, Istorie și Teologie, Departamentul de Literatură română și comparată, cursuri de literatură comparată, literatură română, analiza discursului și studii culturale. În 2014 a publicat volumul *Viraj în ireal. Modernități particulare în literatura română interbelică* la Editura Universității de Vest, iar, în 2016, la aceeași editură, volumul *Revizitări moderne. Povestirile lui Franz Kafka*. Gabriela Glăvan are și o constantă activitate publicistică în reviste de cultură, precum *Dilema* și *Orizont*.

Alexandra Mercescu și-a obținut doctoratul în drept comparat la Universitatea Paris 1 Sorbona cu mențiunea *très honorable* și felicitările juriului, fiind în prezent asistent de cercetare la Facultatea de Drept a Universității de Vest din Timișoara. De-a lungul parcursului său academic, a urmat cursurile Școlii de vară a Institutului Max-Planck pentru Istoria Dreptului (Frankfurt, Germania), a fost bursier Van Calker al Institutului elvețian de drept comparat (Lausanne, Elveția) și a participat ca intervenient la numeroase conferințe și workshop-uri organizate de instituții precum Sciences Po

Paris și Facultatea de Drept din Rouen (Franța), University of Kent (Marea Britanie), Virginia University (Statele Unite) sau Jagiellonian University (Polonia), pe teme de epistemologie a dreptului comparat, interdisciplinaritate, educație juridică și analiză economică a dreptului. De asemenea, este avocat, membru în Baroul Timiș, din 2012.

Dana Percec, conferențiar universitar doctor, este profesor de literatură engleză, teatru contemporan și traducere literară în cadrul Facultății de Litere, Istorie și Teologie a Universității de Vest din Timișoara. Interesele sale de cercetare se extind la domenii precum studiile culturale, studiile de gen și antropologia culturală. A fost implicată în diverse proiecte de cercetare colectivă care au avut drept temă principală memoria și istoria orală. De asemenea, este membru fondator al Centrului Interdisciplinar de Studii Regionale și al Centrului Internațional Shakespeare de la Universitatea de Vest din Timișoara, iar din anul 2012 este decan al Facultății de Litere, Istorie și Teologie.

Ovidiu Podaru, conferențiar universitar doctor, este avocat în Baroul Cluj și membru al Departamentului de Drept Public la Facultatea de Drept a Universității „Babeș-Bolyai”, titular al disciplinelor Drept administrativ I și II, Drept contravențional și Dreptul urbanismului și al construirii. Cele mai importante lucrări elaborate în ultimii 10 ani și publicate la Editura Hamangiu sunt *Actul administrativ (I). Repere pentru o teorie altfel* și *Actul administrativ (II). Un secol de jurisprudență* (2010), *Dreptul administrativ al bunurilor* (2011), *Dreptul amenajării teritoriului, al urbanismului și al construirii. Un deznodământ nefericit: desființarea construcțiilor* (2016). A obținut abilitarea cu teza *Dreptul administrativ. O concepție. O viziune* (2017).

Nicolae-Horia Țiț este doctor în drept, lector universitar la Facultatea de Drept a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași și avocat în Baroul Iași. Contribuțiile sale ca cercetător sunt plasate în domeniul dreptului procesual civil și al executării silite. Lucrări recente: *Executarea silită. Partea Generală*, Editura Hamangiu, 2016; *Legea nr. 77/2016 privind darea în plată. Comentariu pe articole* (coautor), Editura Universul Juridic, 2017. Din 2016, este directorul Centrului teritorial Iași al Institutului Național pentru Pregătirea și Perfecționarea Avocaților, unde predă drept procesual civil.

Florentin Țuca a absolvit Facultatea de Drept a Universității din București și a fost timp de trei ani asistent universitar. A obținut doctoratul în drept cu o teză despre parteneriatul public-privat. Este avocat coordonator al societății Țuca Zbârcea & Asociații, cu o experiență profesională de douăzeci și patru de ani. În calitate de consultant sau expert, s-a implicat în procesul de elaborare a unor diverse proiecte legislative. A publicat lucrări în domeniul juridic și a participat ca lector la conferințe interne și internaționale. În 2012, a fost desemnat *European Managing Partner of the Year* de publicația londoneză *The Lawyer*. A fost editor colaborator al revistei *Dilema Veche* și al platformei *Contributors.ro*, publicând articole de interes pentru societatea civilă și a organizat, în cadrul casei de avocatură Țuca Zbârcea & Asociații, conferințe cu invitați dintre numele marcante ale culturii românești. A susținut dezvoltarea fenomenului dezbaterilor ca parte a procesului educațional din România, punctând importanța logicii și retoricii în pregătirea tinerilor pentru diverse profesii, inclusiv avocatura. În 2017, a lansat în cadrul Țuca Zbârcea & Asociații programul *Internship în Discurs Public. O abordare informală*.

Valentin Constantin, profesor universitar doctor și avocat, este titularul cursurilor Drept Internațional Public și Protecția Internațională a Drepturilor Omului la Facultatea de Drept a Universității de Vest din Timișoara. De asemenea, este directorul școlii doctorale din cadrul aceleiași facultăți și profesor invitat al Facultății de Drept din Montpellier (Franța), unde a susținut cursuri de drept european. A inițiat, realizat sau coordonat o serie de traduceri din texte fundamentale de drept, publicate în *Noua Revistă de Drepturile Omului*. Este, de asemenea, autorul lucrărilor *Drept Internațional*, Universul Juridic, 2010, și *Incertitudini și câteva efectivități*, Universul Juridic, 2014.

Andreea Verteș-Olteanu, lector universitar doctor, absolventă atât a Facultății de Litere, cât și a Facultății de Drept, este profesor în cadrul Facultății de Drept a Universității de Vest din Timișoara, unde predă drept constituțional, dreptul inter-netului și limbaj juridic (engleză). Preocupările sale interdisciplinare în domeniul *Law and Literature* au condus-o la susținerea tezei de doctorat cu titlul *Elemente de drept în comediile lui William Shakespeare* și la publicarea, împreună cu alte două autoare, a volumelor de istorie culturală: *Anglia elisabetană*, *Anglia victoriană* și *Anglia modernă*.

Prefață

Juristul – o viață dublă?

Raluca Bercea

I.

„... cum să precizăm diferitele concepte care ne permit să gândim discontinuitatea (pragul, ruptura, întreruperea, mutația, transformarea)?”

– Michel Foucault¹

Adoptând o neașteptată perspectivă textualistă, în cartea sa *Homo juridicus. Eseu asupra funcției antropologice a dreptului*, profesorul Alain Supiot² definește Dreptul ca fiind Textul în care sunt înscrise credințele noastre fundamentale: credința că există un sens al ființei umane, credința în domnia legii și în forța cuvântului deja postulat. Una dintre liniile principale ale eseului lui Supiot este aceea că, pentru a da sens propriei vieți și propriei acțiuni, chiar celei subversive sau contestatare, omul trebuie, în prealabil, să aibă certitudinea preexistenței unei ordini. Dacă pentru părintele semioticii moderne, limba este un sistem de semne ce exprimă idei³, potrivit lui Supiot trăim într-un univers de semne: sunt semne inclusiv lucrurile în care a fost încorporat un sens, și mai ales lucrurile fabricate, care

¹ Michel Foucault, *L'archéologie du savoir*, Gallimard, Paris, 1969, p. 13 [traducerea îmi aparține].

² Alain Supiot, *Homo Juridicus. Essai sur la fonction anthropologique du Droit*, Éditions du Seuil, Paris, 2005.

³ Ferdinand de Saussure, *Curs de lingvistică generală*, Polirom, Iași, 1998, p. 287.

încorporează ideea preexistentă lor. Cum va susține semiotica avansată, trecerea ulterioară a lucrurilor în text (adică textualizarea) le va nimici pe primele, transformându-le în alte semne. Esențial pentru Supiot este, de asemenea, și să îi atribuim un sens lumii, respectiv să ne atribuim un sens, ceea ce reprezintă o chestiune identitară. În acest context, Supiot afirmă că oamenii vin pe lume cu o creanță de sens⁴, că intră într-o lume care este deja acolo, care are un sens și care va da sens (juridic) propriilor lor existențe: înainte să fi putut să ne afirmăm individualitatea, dreptul va fi făcut deja din noi subiecți de drept⁵.

Pe de altă parte, în siajul lui Supiot, vom putea observa că, în cazul dreptului, creanța de sens este dublă: nu numai că dreptul este un fapt de limbaj, adică o expresie a unui sistem de semne, dar „lucrurile fabricate” ale dreptului (spre exemplu, normele, în sens larg, ori hotărârile judecătorești) sunt co-substanțiale concepției despre lume pe care o vehiculează. Or, despre drept ca fapt de limbaj s-a scris abundant⁶, juriștii înșiși fiind deja convinși de limitele (și, deopotrivă, de avantajele) perspectivei constitutive (sau creatoare) a acestuia⁷,

⁴ A. Supiot, *op. cit.*, nota 2, p. 7: „*Tout être humain vient ainsi au monde avec une créance de sens, du sens d'un monde déjà là, qui confère une signification à son existence*”. Fără îndoială, Supiot preia ideile lui Gadamer, care afirmă, spre exemplu, „[î]n realitate istoria nu ne aparține, ci noi îi aparținem acesteia” (Hans-Georg Gadamer, *Adevăr și metodă*, trad. Gabriel Cercel, Larisa Dumitru, Gabriel Cohn, Călin Petcana, Teora, București, 2001, p. 212).

⁵ A. Supiot, *op. cit.*, nota 2, p. 8: „*Car c'est avant même que nous ayons pu dire 'je' que la loi a fait de chacun de nous un sujet de droit*”.

⁶ Pentru o monografie care discută pe larg aceste aspect, a se vedea Simone Glanert, *De la traductibilité du droit*, Dalloz, Paris, 2011.

⁷ Pierre Legrand, *Jameses at Play: A Tractation on the Comparison of Laws*, în 65 *The American Journal of Comparative Law* 1 (2017) [Special Issue – *What We Write About When We Write About Comparative Law: Pierre Legrand's Critique in Discussion*], p. 13: „*the constitutive (or fabricative) view of language*”.

profanii având, la rândul lor, conștiința acestui adevăr: „[s]untem conștienți că indivizii vorbesc cu grade diferite de autoritate, că, în funcție de cine le enunță și de modul în care sunt rostite, cuvintele dobândesc o cu totul altă greutate, în așa măsură încât, dacă sunt pronunțate în anumite situații, unele capătă o forță și o putere de convingere pe care nu le-ar putea atinge în alte condiții”⁸. Mai greu de acceptat, în contextul preponderent pozitivist al dreptului actual, a fost ideea că o regulă de drept se prezintă ca o „formațiune culturală profund incorporatoare”⁹. Cu toate acestea, există domenii ale dreptului în care voci influente au afirmat că normele juridice reprezintă o formă de manifestare culturală¹⁰ și că urmele – istorice, politice, sociale, economice, filozofice și așa mai departe, adică *culturale* – se manifestă în chiar inima legilor și hotărârilor judecătorești¹¹.

Supiot afirmă, în al treilea rând, că pentru identitatea umană este esențial sensul împărtășit cu alți oameni¹², teoretizând, totodată, caracterul anterior al „cuvintelor care au autoritate” asupra oricărui subiect de drept¹³. În cazul juriștilor, această

⁸ John B. Thompson, *Studiu introductiv*, trad. de Laura Albușescu, în Pierre Bourdieu, *Limba și putere simbolică*, trad. de Bogdan Ghiu, Editura Art, București, 2012, p. 7.

⁹ P. Legrand, *op. cit.*, nota 7, p. 51: „A law-text therefore stands as a massively incorporative cultural formation”.

¹⁰ Pierre Legrand, *Pour la relevance des droits étrangers*, IRJS Éditions, Paris, 2014, p. vii: „une manifestation culturelle”.

¹¹ *Id.*, p. 65, nota 1: „les traces – historiques, politiques, sociales, économiques, philosophiques et ainsi de suite, c’est-à-dire culturelles – sont précisément à l’œuvre au cœur même des lois et des jugements”.

¹² A. Supiot, *op. cit.*, nota 2, p. 9: „L’homme ne naît pas rationnel, il le devient en accédant à un sens partagé avec les autres hommes”.

¹³ *Ibid.*: „Car les paroles qui ont autorité sur moi, sans que je les ai prononcées ou acceptées, ont été nécessairement premières au cours de ma vie”.

constrângere identitară este, încă o dată, dublă: ca și ceilalți subiecți de drept, ei sunt expuși la norme, cărora le dau, de asemenea, sens. Pe de altă parte, însă, juriștii acced la sensul normelor făcând, deja, parte dintr-o comunitate, aceea a juriștilor, care, prin ea însăși, le imprimă înțeles, partajul de sens fiind, în această ipoteză, mult mai concentrat. În aceeași linie, în textul lor seminal¹⁴, profesorii Philippe Jestaz și Christophe Jamin teoretizează doctrina ca pe o entitate care participă la formarea dreptului în egală măsură cu legiuitorul însuși și descriu *modus operandi* al acesteia: în mod continuu și riguros, doctrina recenzează textele de lege și producțiile jurisprudențiale, le obiectivează și le structurează pentru destinatarii lor, conferindu-le, prin sistematizare, un sens suplimentar sensului lor implicit. De asemenea, verifică conformarea la normă, adică la sistemul pozitiv de norme și la blocul interpretativ doctrinal deja consolidat, a diverselor interpretări propuse de alți autori. Generează, astfel, redundanță: mai mulți autori majoritari se vor exprima, în același mod – în cazuri extreme, în lucrări purtând același titlu – asupra acelorași probleme, mecanism care, în timp, creează o gândire juridică în același timp structurată și structurantă. Doctrina are obiceiuri de limbaj și comportament și, deși fiecare autor vorbește în nume propriu, simultan, discursul individual al fiecăruia are legitimitatea implicită pe care i-o conferă apartenența la o castă.

Dat fiind efortul colectiv al juriștilor, dreptul se afirmă ca o dogmatică, în sensul de studiu savant, rațional și construit al dreptului pozitiv, din perspectiva soluției dezirabile și care poate fi aplicată. Jestaz și Jamin se întâlnesc aici nu doar cu Supiot, care vorbește, din perspectivă antropologică, despre

¹⁴ Philippe Jestaz, Christophe Jamin, *La Doctrine*, Dalloz, Paris, 2004.